

Паст кардани хавфи офатҳои табӣӣ дар Тоҷикистон

Тавзеҳи васеътари
қонуни миллии муассир
дар бораи чарогоҳ

Тавсифи мухтасар: TJ19-02
Декабри соли 2019

Тавсифи мухтасар

Мутобиқи омили миллии 73% аҳолии Тоҷикистон дар деҳот зиндагӣ мекунанд ва 65% даромад аз маҳсулоти кишоварзӣ, ҷангалпарварӣ ва моҳидорӣ ба даст меояд. Лағзиши замин (ярҷ), обхезиву сел ва ҷорӣ шудани лой-оба ба ҳаёт ва моликияти мардум таҳдид мекунанд ва барои воситаҳои рӯзгузаронии устувор дар деҳот хавфи воқеӣ доранд. Деградатсияи (таназзули) ҷароғоҳҳои кӯҳӣ ҳамроҳ бо нобудшавии ҷангалҳо ва амалҳои ноустувори идоракунии истифода аз заминҳои кишоварзӣ осебпазирии ҷомеаҳои деҳотро ба хатарҳои табиӣ афзоиш медиҳад. Дар муҳосибае, ки СММ дар соли 2012 анҷом додааст, зикр шудааст, ки наздики 90% аз 3.8 миллион га заминҳои ҷароғоҳ дар ҷумҳурӣ ба эрозияи миёна ва шадид дучор шудаанд. Маълумоти ғайрирасмӣ пешниҳод мекунанд, ки то имрӯз тағйироти бисёр кам сурат гирифтааст ва шумораи афзоишдаи ҳайвоноти хонагӣ ва идоракунии заифи ҷароғоҳҳои кӯҳӣ мушкили эрозияро боз ҳам печидатар месозанд.

Қонуни ҚТ “Дар бораи ҷароғоҳ» (2013) ба таъсис додани беш аз 450 ҷамъияти истифодабарандагони ҷароғоҳ (ҶИЧ) дар сатҳи деҳа мусоидат кард. Аз тариқи таҳияи нақшаҳои идоракунии ҷароғоҳ муносиб ба контекст ва амалияҳои устувори идоракунии истифода аз замин, маҳсулнокии заминҳои ҷароғоҳ ба таври ҷашмрас беҳтар гардид. Вале мутаассифона, деградатсияи (таназзули) ҳам ҷароғоҳҳои тобистонӣ ва ҳам зимистонӣ идома дорад. Ин боиси таъҷҷуб нест, ки ба иловаи зироатҳои стратегӣ ба монанди ғалла ва пахта, ҷорводорӣ ҳам нақши муҳим дар системаи воситаҳои рӯзгузаронӣ дар деҳот бозӣ мекунанд. Ҷорводорӣ бо таъмин кардани манбаъи муҳими озуқаворӣ, ғизохӯрӣ, даромад ва саргин ҳамчун нури ва ҳам маводи сӯхт барои гармкунӣ – ва низ ҳамчун шакли сарват ва амонат, манбаъи каллиди даромад ва дорой барои бисёре аз хонаводаҳои деҳот боқӣ мемонанд. Бо дарназардошти имкониятҳои маҳдуди корбӣ дар маҳалҳои деҳот ва нисбатан бозори заиф барои маҳсулоти кишоварзӣ, афзоиши шумораи ҷорво ба заминҳои ҷароғоҳи алақай деградатсияшуда фишори зиёд ворид мекунанд. Қонун “Дар бораи ҷароғоҳ” ки ахиран моҳи июни соли 2019 тасвиб шуд, ки он бар ҳамон импульси қонуни соли 2013 асос ёфтааст, вале аз нигоҳи равшанӣ андохтан ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва салоҳиятҳои онҳо ва ҳам аз нуқтаи назари тарзҳои ҳамкорӣ ва ҳамроҳангии муассири байни бахшҳо нокомил боқӣ мемонанд.

Вақти он омада расид, ки масъалаҳои вобаста ба истифодабарӣ ва идоракунии устувори ҷароғоҳ ба рӯномаи васеътаре ворид карда шавад, ки ислоҳоти суратгирифтаистода дар бахшҳои об ва кишоварзӣ ҳамроҳ бо механизмҳои ҳамроҳангсозии ҳавзаи об, дохили ноҳия ва ҳавзаи дарё барои паст кардани сатҳи хавфи офатҳои табиӣро яққо фаро гирад. Таваҷҷуҳи фаврӣ лозим аст аз ҷониби:

ҲУКУМАТ бояд ҳамроҳангӣ ва ҳамкориҳои байни бахшҳоро дар байни вазоратҳои дахлдор, мақомоти вилоятӣ ва ноҳиявии иҷроияи давлатӣ ҳамроҳ бо ташаббусҳои аз берун мабалғгузоришавандаи идоракунии ҷароғоҳ ҷиҳати тадбирҳои бештар муассири паст кардани сатҳи хавфи офатҳои табиӣ хуб ба роҳ монад.

СОЗМОНҲОИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ ВА ЧАНДҶОНИБА бояд устувориҳои рӯйкардҳои (равишҳои) вобаста ба паст кардани сатҳи хавфи офатҳои табиӣро аз тариқи ворид кардан ба нақшаи рушди ноҳия ва ҳамзамон аз тариқи рушди механизмҳои муассир барои ҳамкорӣ дар дохили ноҳия ва банақшагири дар сатҳи ҳавзаи дарё эҷод намојанд.

БАХШҲОИ ХУСУСӢ ВА ДАВЛАТӢ бояд муҳити қодирсозандаеро барои дастгирии рушди соҳаи ҷорводорӣ дар хоҷагиҳо ва хонаводаҳо дар деҳа ва ё сатҳи ҷомеа эҷод намојанд.

Бешубҳа, ин равиш нақшро вуҳдадорихи возеҳ ва механизмҳои муассири танзимкунондаи муносиб ба контекстро яққо бо захираҳои зарурӣ барои дастгирии ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ дар татбиқи идоракунии самараноки ҷароғоҳҳо талаб мекунанд. Дар шакли идеалӣ, ин механизмҳо бояд ба қонуни ислоҳшуда дар бораи ҷароғоҳ ё тавассути нашри машваратҳои танзимкунонда ва татбиқи тақвияти онҳо ворид карда шаванд.

Қонун дар бораи чарогоҳ

Соли 2013 Тоҷикистон нахустин қонуни худро дар бораи чарогоҳ қабул кард. Ҳадафи он ғайримутамарказ кардани идоракунӣ аз тариқи тақвият додани иқтидор ва масъулиятҳои бозигарони маҳаллӣ мебошад. Аз рӯи моҳияти худ қонун эҷоди се муассисаи навро иҷозат дод:

Чамъиятҳои истифодабарандагони чарогоҳ, ки амалҳои устувори идоракунӣ заминро дар сатҳи деҳа татбиқ мекунанд

Комиссияи танзими истифодабарии чарогоҳ, ки дар сатҳи ноҳия фаъолият мекунад.

Мақоми ваколатдори давлатӣ оид ба истифодабарӣ ва ҳифзи чарогоҳ салоҳият дорад, ки меъёрҳо ва иқдомҳоро барои идоракунӣ чарогоҳ муқаррар намояд. (Вилкес 2014; Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи чарогоҳ 2013 (№951)).

Дар ҳоле ки қонуни соли 2013 ба муваффақияти чашмрас дар ташкили чамъиятҳои истифодабарандагони чарогоҳҳо¹ ноил шуд, ба таври васеъ созмонҳои байналмилалӣ рушд ёрӣ расониданд, вале таъсиси комиссияҳои сатҳи ноҳия пурра ба охир нарасид. Агентии миллии пешбинишуда – ҳамчун Фонди боварӣ (трастӣ) дар назди Вазорати кишоварзӣ таъсис шуд, - вале дар чорчӯби ислоҳи рафтаистода дар соҳаи кишоварзӣ набудани салоҳиятҳои ҳуқуқӣ вобаста ба истифодаи чарогоҳ ба душворӣ дучор шуд.

Баъзеҳо чунин баҳсро пеш меоранд, ки ба иловаи он, ки нақшо ва масъулиятҳо номуайян ҳастанд, механизмҳои одилона ва шаффофи тақсими чарогоҳҳо ҳамроҳ бо ҳуқуқҳои дақиқ ва пардохтҳои вобаста дар қонуни соли 2013 инъикос наёфтаанд (Вилкес 2014; Роберт 2015).

Дар қонуни нав “Дар бораи чарогоҳ”, ки моҳи июни соли 2019 қабул шуд, ин камбудӣҳо дар назар гирифта шудаанд ва ихтилофҳо бо қонун “Дар бораи хоҷагии деҳқонӣ ва Кодекси ҷангал аз байн мебарад. Дар ҳоле, ки чунин пешрафтҳои зиёде сурат гирифтааст, нақшо ва салоҳияти созмонҳои чамъиятӣ ва шаҳрвандӣ номаълум боқӣ мемонанд ва баъзе вақтҳо ҳатто гиҷкунанда мебошанд. Санадҳои зерқонунӣ, ки ҳоло таҳия шудаанд, масъулияти муштаракро барои идоракунӣ чарогоҳ дар миёни Вазорати кишоварзӣ, Кумитаи давлатии заминсозӣ ва геодезӣ ва Кумитаи ҳифзи муҳити зист, ки барои ҳифз ва нигоҳдории гуногунии биологӣ масъул аст, пешбинӣ мекунад. Чӣ гуна ин вазорату идораҳо ба хотири кафолат додани идоракунӣ чарогоҳҳо фаъолиятҳо бо ҳамдигар ҳамоҳанг мекунанд, номаълум боқӣ мемонад. Ба таври аён Агентии хоҷагии ҷангал дар ин фаъолиятҳо ҳузур надорад, ки дар айни ҳол тақрибан 400000 га чарогоҳ дар дохили ҷангалҳои кишвар вуҷуд доранд. Набудани салоҳият ва нақшоҳои муайяншудаи ҳукуматҳои ноҳия ва низ равандҳои идорӣ ва механизмҳои тақвиятӣ ҳам боиси ташвиш мебошад.

Чун заминҳои чарогоҳ ҳудудҳои маъмуриро намендонанд, масъалаҳои ба андозаи баробар муҳими ҳамоҳангсозии муассир дар дохили ноҳия ҳам дар қонуни қорӣ дар бораи чарогоҳ шарҳ дода нашудааст. Зимни пардохти ҳадди ақали солона тақрибан 8 сомонӣ барои ҳар гектар аз 3.8 миллион га замини чарогоҳ даромади солона дар ҳаҷми 30 миллион сомонӣ потенциали чашмрасро барои сармоягузориҳои бомақсад пешниҳод менамояд.² Дар моддаи 24 (7) Қонуни соли 2019 “Дар бораи чарогоҳ” (тарҷумаи ғайрирасмӣ ба забони англисӣ) таъкид шудааст, ки “Маблағи иҷораи чарогоҳ ба буҷетҳои маҳаллӣ дохил гардида, дар асоси нақшаҳои солона ва миёнамуҳлати истифодабарии чарогоҳ барои беҳтаргардонии ҳолат ва рушди объектҳои инфра-сохтҳои чарогоҳ истифода бурда мешавад”. Моддаи мазкур ҳам аз нуқтаи назари равандҳо, салоҳиятҳо ва хусусияти сармоягузориҳои пешбинишаванда ва ҳам аз нуқтаи назари нақше, ки чамъияти истифодабарандагони чарогоҳ бозӣ мекунанд, мушаххас нест.

1- Маълумот аз ҷониби Фонди боварии (трастӣ) Вазорати кишоварзӣ пешниҳодшуда нишон медиҳад, ки тахминан 450 чамъияти истифодабарандагони чарогоҳ дар ҷумҳурӣ ташкил карда шудаанд. Вале ин чиз маълум нест, ки чанде аз ин чамъиятҳо расман ба қайд гирифта шудаанд ва чанд тои онҳо ба таври самарабахш кор мекунанд.

2- Пардохти маблағ барои ҳар гектар вобаста ба мавсим ва маҳсулнокии чарогоҳ фарқ мекунад.

Системаи ҷории идоракунии чарогоҳ то чӣ андоза устувор аст?

Ҷамъияти истифодабарандагони чарогоҳ, ки ба таври қонунӣ ба қайд гирифта шудаанд, ҳақ доранд шаҳодатномаи истифодаи заминро касб намоёнд ва ба ин восита, иҷозати фаъолиятро дар чарогоҳҳои давлатӣ ба даст меорад, ки ба беҳтаршавии маҳсулноки ва ҳифзи иртибот дорад. Маълум нест, ки бақайдгирӣ дар сатҳи ҷамоат сурат мегирад, дар сатҳи ноҳия ё вилоят ва низ арзиши номуайяни бақайдгирӣ³ барои ташкили дигар ҷамъиятҳои истифодабарандагони чарогоҳ монета эҷод мекунад. Дар натиҷаи суҳбат ва баррасӣ бо як қатор ҷамъиятҳои истифодабарандагони чарогоҳ маълум шуд, ки сарфи назар аз арзиши баланд, ташкил кардани ҷамъияти истифодабарандагони чарогоҳ ба тавонмандсозии маҳаллӣ ва ҳавасмандӣ барои сармоягузори дарозмуддат дар чарогоҳҳои кӯҳӣ саҳми қавӣ доштааст. Яке аз ин ҳавасмандиро аз тариқи пардохтҳои дарёфтшуда аз узвият бар асоси чанд сарҳайвоноти чаранда доштан сурат гирифтааст. Ҳангоми пардохтани пул барои истифодаи замин ҷиҳати ҳар гектар ба ҷамъияти истифодабарандагони чарогоҳ (ҶИЧ) як нигаронӣ он аст, ки ҶИЧ метавонад ба таври самарабахш дониставу надониста ба системаи афзоишбанди чаронидани чорво дар чарогоҳҳои кӯҳӣ ҷалб шавад. Шумораи афзоишбанди чорво метавонад ба сахтшавии қабати хок ва осеби сохтори хок оварда расонад ва ин боиси тағйир дар масирҳои ҷоришавӣ гардад ва хавфу осебпазирии ҷамоатҳои поёнобро ба офатҳои табиӣ афзоиш медиҳад.

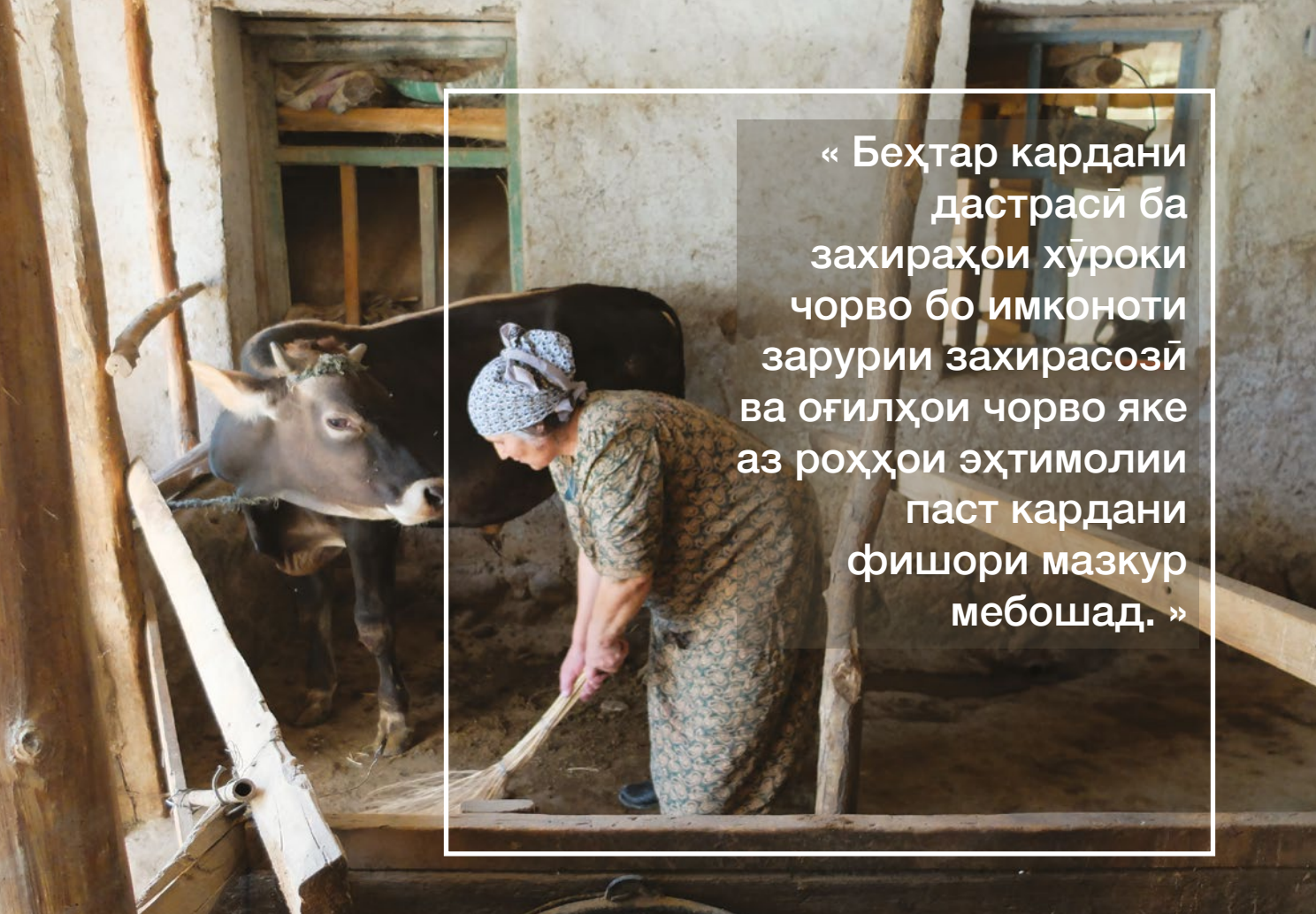
Арзёбии ҳашт ҷамъияти истифодабарандагони чарогоҳ дар ноҳияи **Муъминобод** нишон медиҳад, ки **шумораи чорво 26%** дар панҷ соли охир афзоиш ёфтааст, дар ҳоле ки шумораи аҳоли (**инсонҳо**) танҳо ними ин миқдор зиёд шудааст (**13%**). Бар асоси меёриҳои мавҷуда дар контексти Муъминобод миқдори саршумори чорво дар ҳар гектар аз 0,5 то 1,0 сар дар ҳар гектар (як гов ё 2,5 чорвои хурд) мебошад. Маълумотиҳои ғайрирасмӣ нишон медиҳанд, ки ин меёр бар асоси ду ё зиёда омилҳо бештар шудааст. Аъзоёни ҷамъияти истифодабарандагони чарогоҳ афзоиши мазкури саршумори чорвороро ба кам шудани интиқоли маблағҳо аз ҷониби аъзои оила, ки дар хориҷ аз кишвар кор мекунанд, **набудани эътимод ба бахшиҳои расмӣ** (ҳам аз нигоҳи амонатҳо ва ҳам аз нигоҳи маҳсулоти молиявӣ) ва ҳамчунин паштшавии ҳосилнокии замин дар истеҳсоли зироатҳо рабт медиҳанд. Ҳар се сабаби зикршуда арзиши сармоягузори чорводориро ҳамчун дороиҳо нишон медиҳанд, ки мумкин аст дар вақти зарурат ба фурӯш бароварда шаванд. Баланд бардоштани сатҳи ҳосилнокии чарогоҳҳо тавассути нақшаҳои аз нав кишт **намудани тухмӣ**, **киштгардон** ва ҳамчунин дастрасӣ ба **нуқтаҳои обдиҳии** чорво саломатӣ ва ҳосилнокии чорворо беҳтар мекунад ва бо ин роҳ арзиши дороиҳои мазкурро ҳифзи менамоёнд, аммо барои устувории дарозмуддати иқтисодӣ ва экологӣ кофӣ нест.

Ҳолигоҳи/норасоии доимӣ дар захираҳои хӯроки чорво, махсусан дар фаслҳои зимистон ва баҳор, ба чарогоҳҳои ҷамъиятӣ фишор меорад. Беҳтар кардани дастрасӣ ба захираҳои хӯроки чорво бо имконоти зарурии захирасозӣ ва оғилҳои чорво яке аз роҳҳои эҳтимолии паст кардани фишори мазкур мебошад. Бо вучуди талошҳои анҷомшаванда аз ҷониби созмонҳои байналмилалӣ рушд барои мусоидат ба афзоиши чорво дар сатҳи хоҷагиҳои фермерӣ, сатҳи истеъмоли дар маҷмӯъ паст боқӣ мемонад. Дар байни монетаҳои муҳиме, ки аз ҷониби фермерон зикр карда шудаанд, ҳаҷми иловагии қувваи корӣ, ки барои он оилаҳо мумкин аст қобилият надошта бошанд, дастрасии нокофӣ ба сармояи корӣ ва қарзҳо барои инфрасохтор, мавҷудияти маҳдуд ё набудани хӯроки дастраси чорво дар бозорҳои маҳаллӣ мебошанд. Дар ҳоле ки Қонун “Дар бораи чарогоҳ” барои таъмини назорат ва танзими чорво дар чарогоҳҳои кӯҳӣ пешбинӣ шудааст, ба потенциали ҷамъиятҳои истифодабарандагони чарогоҳ ҷиҳати истеҳсоли хӯроки арзони чорво дар чарогоҳҳои кӯҳӣ бо мақсади дастгирии корхонаҳои фарбеҳкунӣ ва физодиҳии чорво дар оғил ё дар ҳолати баста дар сатҳҳои хонаводаҳо ва ҷомеаҳо диққати кам дода мешавад. Дастрасӣ ба хӯроки арзони чорво метавонад дараҷаи чарониданро дар чарогоҳҳои кӯҳӣ тавассути парвариши пуршиддат дар хоҷагӣ коҳиш диҳад ва ҳамзамон манбаъи иловагии даромадро барои дастгирии ҷамъияти истифодабарандагони чарогоҳ дар нақши вазифавии он оид ба идоракунии истифодабарии чарогоҳҳо таъмин намоёнд.

Чанд ҷамъияти хурдтари истифодабарандагони чарогоҳ, ҳадди ақал дар Хатлони Шарқӣ, эҳтимолияти ба даст овардани даромадҳои кофиро барои пардохтани хароҷотҳои маъмурии муҳосиб ва роҳбари ҷамъияти истифодабарандагони чарогоҳ надоранд. Вазъияти мазкур тасдиқи онро таҳти шакли шубҳа қарор медиҳад, ки ҷамъиятҳои истифодабарандагони чарогоҳ метавонад барои дурнамои дарозмуддат аз ҷиҳати иқтисодӣ устувор бошанд. Илова бар набудани қобилият ҷиҳати анҷоми пардохтҳо барои ҷуброни пурраи хароҷот дар ҷамъиятҳои хурдтари истифодабарандагони чарогоҳ, Кодекси феълии андоз барои ҷамъиятҳои истифодабарандагони чарогоҳ ҷиҳати ба даст овардани захираҳои иловагӣ омилҳои боздорандаи назорат мебошад, ки метавонад фаъолиятҳои барои беҳтар кардани ҳосилнокии чарогоҳ ва механизмҳои назорати подаи чорвои гузаранда дастгирӣ кунад.

Набудани возеҳӣ дар бораи он ки кадом мақоми ҳукуматӣ барои баррасии арзу шикоятҳо дар бораи зарари расонидашуда аз ҷониби подаҳои чорвои гузаранда ба чарогоҳҳои ҷамъиятӣ ё заминҳои шахсӣ масъул мебошад, вазъиятро боз ҳам душвортар месозад. Комиссияҳои пешбинишудаи чарогоҳҳо дар сатҳи ноҳия эҳтимолан масъалаҳои мазкурро ҳал хоҳанд кард, бо дарназардошти он ки танзими истифода аз чарогоҳҳо, ҳалли баҳсҳо, назорати чарогоҳҳо ва таҳияи нақшаҳои солана ва миёна-муддати чарогоҳҳо бар дӯши онҳо вогузор карда хоҳанд шуд. Бо вучуди ин, сиёсати соҳавӣ ғайрисамарабахш ба ташкили комиссияҳои чарогоҳҳо монета шуд. Ҳамчун роҳиҳалли муваққатӣ, масъалаи он ки оё маъмуриятҳои сатҳи ноҳиявӣ якҷо бо шӯъбаҳои минтақавӣ фонди миллии боварӣ вобаста ба чарогоҳ метавонанд ҳамчун ми-

3- Ҷамъиятҳои истифодабарандагони чарогоҳ дар вилояти Хатлон дар бораи рақамҳои гуногун барои хароҷоти бақайдгирӣ гузориш доданд. Маълум нест, ки ба ин маблағҳо чӣ ворид мешаванд, чаро ин фарқиатҳо вучуд доранд ва дар қиматҳову равандҳо равшанӣ нест.

« Беҳтар кардани
дастрасӣ ба
захираҳои хӯроки
чорво бо имконоти
зарурии захирасозӣ
ва оғилҳои чорво яке
аз роҳҳои эҳтимолии
паст кардани
фишори мазкур
мебошад. »

ёнаравҳо амал кунанд, боз боқӣ мемонад. Баъзе ҷамъиятҳои истифодабарандагони чарогоҳи Хатлон бар ин назаранд, ки бисёр подаҳои чорвои гузаранда ба аъзои бонуфузи ҷомеа тааллуқ доранд ва одилона будани дар-

хостҳо, арзёбиҳои зарар ва ҷаримаҳоро зери шубҳа мегузоранд. Ҳамзамон, ҷамъиятҳои истифодабарандагони чарогоҳ бояд ҷи гуна идора кардани чорвоҳоро аз ҷониби ҷомеаҳо дар сатҳи маҳаллӣ тағйир диҳанд.

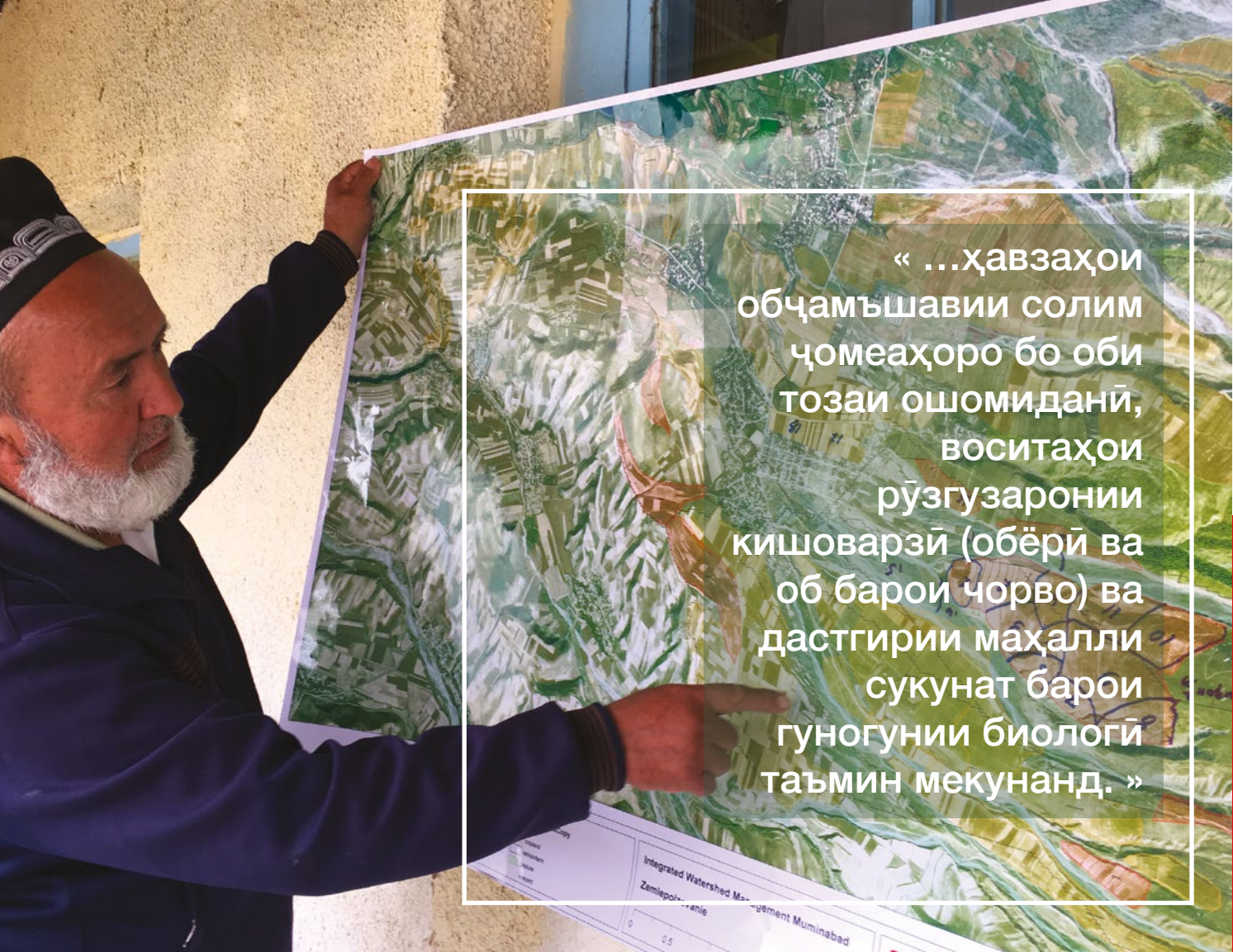
Ҳамоҳангсозии ҳавзаҳои обҷамъшавӣ ё ҳавзаҳои дарё?

Ҳавзаҳои обҷамъшавӣ – қитъаҳои замин мебошанд, ки дар он ҳамаи об ба як ҷараён, дарё ё обанбори калонтар монанди кӯл ё уқёнус ҷорӣ мешавад. Онҳо воҳидҳои муассири идоракунии захираҳои об барои истифодаи ҷандқарата мебошанд, махсусан бо дарназардошти он ки ҳавзаҳои обҷамъшавии солим ҷомеаҳоро бо оби тозаи ошомиданӣ, воситаҳои рӯзгузаронии кишоварзӣ (обёрӣ ва об барои чорво) ва дастгирии маҳалли сукунат барои гуногунии биологӣ таъмин мекунанд. Як қатор лоиҳаҳо, ки аз ҷониби созмонҳои байналмилалӣ рушд дар Тоҷикистон татбиқ карда мешаванд, ба ҳавзаҳои обҷамъшавӣ бо дарназардошти паст кардани ҳавфи офатҳои табиӣ равона карда шудаанд. Ин лоиҳаҳо дорои мулоҳизаҳои танзимшуда аз нигоҳи ҳифзи муҳити зист мебошанд ва диққати асосӣ ба паст кардани сатҳи камбизоатӣ аз тариқи воситаҳои рӯзгузаронии устувор дар минтақаҳои деҳот равона шудааст. Ҳаракати мувозии (параллелии) ҳамоҳангшуда ба самти идоракунии ҳавзаҳои дарё ба рушд ва институционализатсияи мақомоти ҳамоҳангкунанда дар ҳар қадом аз панҷ ҳавзаҳои дарёи муайяншуда дар Тоҷикистон равона карда шудааст.

Рӯйкарди ҳавзаҳои обҷамъшавӣ бо ислоҳоти ҷорӣ соҳаи

кишоварзӣ робитаи возеҳ дорад, вале ҳеҷ робитаи мушаххасе бо он надорад. Рӯйкарди ҳавзаҳои дарё бо раванди ислоҳоти соҳаи об мувофиқат мекунад, ки он аз ҷониби Вазорати энергетика ва захираҳои об таҳти парчами идоракунии ҳамгироишудаи захираҳои об дастгирӣ карда мешавад. Иштироккунандагони ҳар ду раванд деградатсияи (таназзули) чарогоҳро ҳамчун мушкили ҷиддӣ эътироф менамоянд, ки иқдоми таъҷилиро тақозо мекунад. Баъзеҳо изҳор намудаанд, ки ҷамъиятҳои истифодабарандагони чарогоҳ бояд ба механизми ҳамоҳангсозии созмонҳои ҳавзаҳои дарё гузаранд, ки панҷтои онҳо дар марҳилаи таҳия қарор доранд. Дигарон тасдиқ намудаанд, ки шумораи ҷамъиятҳои истифодабарандагони чарогоҳ 450 ададро ташкил медиҳад ва ҳисоб кардан ҳамоҳангсозии самарабахши идоракунии истифодабарии чарогоҳро дар сатҳи ҳавзаҳои дарё душвор месозад. Равшан аст, ки ҳамоҳангсозӣ дар байни равандҳои ислоҳоти соҳаи кишоварзӣ ва об тақрибан вучуд надорад. Ҳамоҳангсозӣ ва идоракунии самарабахши чарогоҳҳо дар сатҳи ландшафт дар қучо қарор дода шаванд – масъалае мебошад, ки аз ҳамоҳангсозии самарабахш дар сатҳи соҳа ва аз ташаббусҳои донороне вобаста аст, ки онҳо ислоҳотро дар соҳаҳои об ва кишоварзӣ дастгирӣ мекунанд.

« ...ҳавзаҳои
обҷамъшавии солим
ҷомеаҳоро бо оби
тозаи ошомиданӣ,
воситаҳои
рӯзгузарони
кишоварзӣ (обёрӣ ва
об барои ҷорво) ва
дастгирии маҳалли
сукунат барои
гуногунии биологӣ
таъмин мекунанд. »

Тавсияҳо

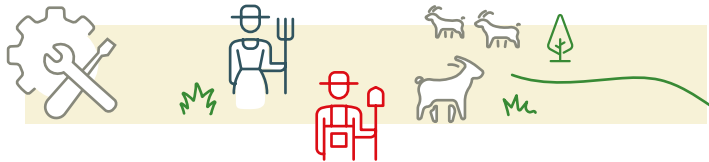

1 Иловаҳои ба таври возеҳ баёншуда дар Қонуни соли 2019 “Дар бораи ҷароғоҳ”

Ҷанбаи муҳими Қонуни соли 2019 “Дар бораи ҷароғоҳ” моддаи 3 ва зикри возеҳ дар бораи комиссияи давлатӣ (илова ба Фонди боварии феълӣ вобаста ба ҷароғоҳ) мебошад, ки дорои ваколат ҷиҳати муайян кардани сарҳади ҷароғоҳ ва ҳалли баҳсҳо байни ноҳияҳо ва вилоятҳо оид ба истифодабарии мавсимии ҷароғоҳ мебошад. Бо дарназардошти нигарониҳои давомдор ҷиҳати ба таври самарабахш идора карда натавонишани подаҳои гузаранда, мақоми мазкур барои ҳалли масъалаҳои баҳсбарангези ҷорводорӣ дар сатҳи миллӣ заминаи қонунӣ фароҳам меорад. Ҳамзамон, таъсиси комиссияҳои ҷароғоҳ дар сатҳи ноҳия (моддаи 20) барои дастгирии танзими ҳалли баҳсҳо оид ба истифодабарии ҷароғоҳ дар сатҳҳои поёӣ (ноҳия ва деҳа) зарур аст. Комиссияҳои сатҳи ноҳиявӣ роҳиҳалли бештар воқеиро барои ҳалли масъа-

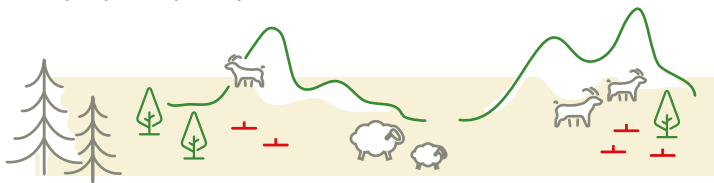
лаҳои дастрасии қонунӣ ба ҷароғоҳ, арзёбии зарар ва барқароркунӣ (ҷаримаҳо) пешниҳод мекунанд.

Иловаҳо ба қонуни амалкунанда, ки аз нуқтаи назари равандҳои татбиқ, тақсимои буҷет ба таври возеҳ баён шудаанд ва ҳамчунин аз ҷониби парламент ба тасвиб расидааст, дорои афзалияти фаврӣ мебошад ва эҳтимол дар пешбурди раванди ташкили комиссияҳои ҷароғоҳҳои сатҳи ноҳиявӣ, тавре ки дар Қонуни соли 2013 пешбинӣ шудааст, аҳамияти зиёд хоҳад дошт. Равандҳои ба таври возеҳ муайяншуда ва шаффоф барои истифода аз пардохтҳои ҷароғоҳ, ки аз ҷониби ҷамъиятҳои истифодабарандагони ҷароғоҳ ба як гектар пардохт карда мешаванд ва дар қонун барои сармоягузорӣ дар инфрасохтори ҷароғоҳ пешбинӣ шудаанд, ҳамчунин муҳим мебошанд.

2 Рушди маҳоратҳои интиқолшаванда ҷиҳати таъмини доимии таҷрибаи техникии боэътимод ва қобили дарк барои ҷамъиятҳои истифодабарандагони чарогоҳ дар сатҳҳои ноҳия ва ҷамоат

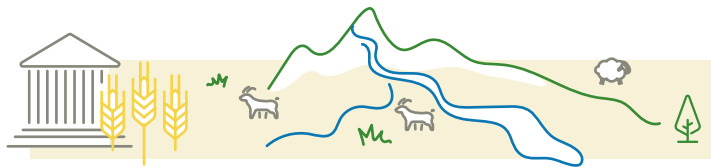
Комиссияҳои чарогоҳ, ки дар онҳо кормандони ҳукуматӣ аз шуъбаҳои гуногуни маъмурияти ноҳия кор мекунанд, ба гумон ба муассисаҳои муассир табдил мешаванд. Аз нуқтаи назари техникӣ, комиссияи самарабахш талаб менамояд, ки кормандон дорои маҳоратҳо ҷиҳати санҷиши нақшаҳои бисёрсолаи идоракунии чарогоҳҳо, ки аз ҷониби ҷамъиятҳои истифодабарандагони чарогоҳ таҳия шудаанд, мониторинги мунтазами чарогоҳҳо ва гузоришдиҳии доимӣ бошанд. Бо дарназардошти қатъи мушоҳидашавандаи дастгирии мустақими ҷамъиятҳои истифодабарандагони чарогоҳ аз ҷониби ҷомеаи байналмилалӣ, ин зарурати фаврӣ мебошад. Таҷриба дар ноҳияи Муъминобод нишон дод, ки дар аксарияти ҷамъиятҳои истифодабарандагони чарогоҳ, тавоноии барои таҷдиди нақшаҳои идоракунии чарогоҳ, махсусан барои ҳисобҳои техникӣ монанди зарфияти пеш бурдани кор маҳдуд боқӣ мемонанд. Эҳтимол, маҳдудияти мазкур дар ҳамаи ҷамъиятҳои истифодабарандагони чарогоҳ дар ҷумҳурӣ вучуд дорад. Масъалаи он ки оё ин вазифаҳои техникӣ дар сатҳи ноҳия аз ҳисоби пардохтҳо барои истифодабарии чарогоҳ, ки ба ҳукумат пардохт карда мешаванд, маблағгузорӣ карда мешаванд ё не, масъалаи боз боқӣ мемонад. Бо вучуди ин, он чизе, ки маълум мебошад, он аст, ки ҷомеаи байналмилалӣ бояд ба рушди маҳоратҳои техникии интиқолшаванда дар бахши давлатӣ, бар хилофи (ё илова бар) таъмини мустақими дастгирии техникии созмонҳои сатҳи маҳал диққати бештар диҳад. Аммо, ин танҳо ҳамоно вақт самарабахш хоҳад буд, ки агар ҳукумат масъулияти равандро тавассути таъйини вазифаҳои пешниҳодшуда дар комиссияҳои пешбинишудаи чарогоҳ бар дӯши худ гирад.

3 Ворид намудани Агентии хоҷагии ҷангал дар раванди феълии танзими истифодабарии ҷангал ва ташаббусҳо барои пешгирии деградатсияи чарогоҳҳои кӯҳӣ

Бо бештар аз 400 000 гектар чарогоҳ, ки таҳти идоракунии Агентии хоҷагии ҷангал қарор дорад, тааҷҷубовар аст, ки агентии миллии ба раванди танзими истифодабарии чарогоҳ шомил карда нашудааст. Ҳамчунин,

робитаи ҷудонашаванда байни нобудшавии ҷангал, деградатсияи (таназзули) чарогоҳҳои кӯҳӣ ва пойдории хатарҳои табиӣ муҳим аст. Дастгирии Агентии хоҷагии ҷангал дар бештар кардани гуногунии биологӣ тавассути ҷорӣ намудани буттаҳо ва зироатҳои ҷуқуррешаи физӣ дар чарогоҳҳои кӯҳӣ муфид хоҳад буд.

4 Муҳокима ва изҳороти бештар дар бораи шоистагии созмонҳои ҳавзаӣ дарёҳо, ки фаъолиятҳо дар ҳавзаҳои обҷамъшавӣ ҳамоҳанг месозанд, зеро онҳо бо идоракунии истифодабарии чарогоҳҳо ва андозаи васеътари паст кардани сатҳи хавфи офатҳо робита доранд

Қонуни амалкунанда дар бораи чарогоҳҳо назорат ва ҳамоҳангиро ба дӯши Вазорати кишоварзӣ, аз ҷумла дар мавриди таъсиси Фонди миллии боварӣ вобаста ба чарогоҳ ва робитаҳо бо муассисаҳои сатҳи ноҳия ва дехот мегузорад. Мудохилаҳои давомдор оид ба ислоҳоти соҳаи об зарурати ба ҳам пайваست намудани истифодабарии чарогоҳҳо ва фаъолиятҳои истеҳсоли маҳсулоти ҷорводориро дар доираи раванди идоракунии ҳамгирошудаи захираҳои об муайян намудаанд. Эҳтимол, ҳеҷ гуна ҳамоҳангсозӣ байни Вазорати кишоварзӣ ва Вазорати энергетика ва захираҳои об дар ислоҳоти соҳаҳои таҳти салоҳияти онҳо вучуд надорад. Ҳамчунин, муҳим аст, ки идораҳои байналмилалӣ ва бисёрҷониба бо эътирофи зарурати ҳамкориҳои байни-соҳавӣ, рӯйкарди соҳавиро барои робитаи мутақобил идора диҳанд. Бо дарназардошти хусусиятҳои маблағгузорӣ ва ҳамчунин душвориҳо дар кор бо вазоратҳои сершумор, ҳукумат бояд ҳамкориҳои байнисоҳавиро дар байни вазоратҳо ва созмонҳои байналмилалӣ ва бисёрҷониба тақвият бахшад. Масъала чунин нест ва аз ин рӯ, ба назар мерасад, ки Шӯрои ҳамоҳангсозии рушд барои муҳокимаи роҳҳои воқеии тақвияти ҳамкориҳои дилхоҳ дар ҷорҷӯи равандҳои ҷорӣ ислоҳоти соҳаи кишоварзӣ ва об ҷойи муносиб аст. Оё ин кор сурат хоҳад гирифт ё не, аз иродаи ҷомеаи донорҳо барои водор намудан ҷиҳати андешидани чораҳои фаврӣ дар соҳае вобаста мебошад, ки дар маҷмӯъ ҳамчун масъалаи мавриди таваҷҷуҳи фаврӣ эътироф шудааст.

Манбаъ:

Roberth, I. S. 2015: Decentralization or Manipulation? An Analysis of Change within Pasture Management Institutions in Tajikistan, Lund University, Master of Science in International Development and Management.

UNDP-UNEP 2012: The economics of land degradation for the agriculture sector in Tajikistan – A scoping study, Prepared by: UNDP-UNEP Poverty Environment Initiative in Tajikistan, available at: www.unpei.org.

Wilkes, A. 2014: Institutional analysis on pasture management in Tajikistan, GIZ, Unique Forestry and land use GmbH.

Дар бораи муаллифҳо

Арабела Филипона, маъмури лоиҳаи
Каритас Швейтсария дар Душанбе

Шинан Н. Кассам, Директори кишвари
Каритас Швейтсария дар Душанбе

Афзалшо Насибов, маъмури лоиҳа – Паст
кардани хавфи офатҳои экологӣ (ECO DRR)
барои Каритас Швейтсария дар Душанбе

Фазила Бекназарова, ёвари бахши
пажӯҳиши Каритас Швейтсария дар Душанбе

Саъдӣ Одинашоев, менеҷери лоиҳа
– Идоракунии ҳамгиришудаи ҳавзаи
обҷамъшавӣ барои Каритас Швейтсария дар
Муъминобод

Изҳори сипос

Каритас Швейтсария ба созмонҳои GIZ, АКТЕД, Ланделл Миллс (Landell Mills), ФАО ва Фонди байналмилалии рушди кишоварзӣ (IFAD) барои баррасиҳои хирадмандона оид ба ояндаи платформаи миллии идоракунии чарогоҳ изҳори сипос менамояд. Як қатор сабақҳои омӯхташуда аз баррасиҳои мазкур дар ин тавсифи мухтасари сиёсати соҳавӣ инъикос шудаанд. Созмон ҳамчунин аз ҷамъиятҳои истифодабарандагони чарогоҳи ноҳияҳои Муъминобод, Ховалинг ва Шамсиддин Шоҳин барои иштироки фаъол ва муҳиммаи онҳо сипосгузор аст. Ҳамаи фикру далелҳои дар инҷо овардашуда назароти истисноии танҳо Каритас Швейтсария (CaCH) мебошанд ва метавонанд ё наметавонанд нуқтаи назари расмӣ ва сиёсатҳои созмонҳои мазкур ё шарикони институтсионалии Каритас Швейтсарияро (Агентии Швейтсария оид ба рушд ва ҳамкорӣ; Шоҳигарии Лихтенштейн (Principality of Liechtenstein); Леополд Бачманн Стифтунг (Leopold Bachmann Stiftung)) инъикос намоёнд.

Тархрезӣ ва тарҳ аз тарафи Zoï Environment Network / Carolyne Daniel 2020
Ҳама аксҳои суратгирифта © Каритас Швейтсария